

Ястремська І.*

МОЖЛИВІСТЬ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ ПАКИСТАНУ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗАГРОЗА СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ ПІВДЕННОГО ФЛАНГУ ЄВРАЗІЇ

Основною проблемою є перманентне скоочування Пакистану до стану слабкої некервованої держави порівняно із відносно стійкою індійською демократією. Ілюзорна стабільність після чергового військового перевороту 1999р., або «демократичний» прихід до влади недієздатного цивільного уряду та проамериканського президента Асіфа Алі-Зардари в 2008р. не може приховати той факт, що країна знаходиться в самому епіцентрі глибокої прогресуючої кризи.

На сьогодні Пакистан зіткнувся з трьома основними загрозами:

1. Талібанізація. Пакистан як і Афганістан перетворився на розсадник міжнародного тероризму, один з районів, які в західній літературі та в радикальних ісламістських виданнях називають «білими» (іноді – «чорними») плямами». Вони виникають там, де держава сама надає допомогу ісламістам, або централізована влада занадто слабка чи присутні регіональні генератори нестабільності – і перетворюються на одні з найважливіших об'єктів ісламістської «інфраструктури» Аль-Каїди та суміжних терористичних організацій, які останні прагнуть використати в тому числі для надбання та випробування ЗМЗ. Пакистанський район Читрал, розташований в Північно-Західній прикордонній провінції (ПЗПП) фігурує в якості місця укриття перших осіб Аль-Каїди і Талібану. Географічно цей район межує з Афганістаном на півночі, півдні та заході, афганські провінції Пактика, Пактія, Забул, Кандагар, утворюють «коридор» між Пакистаном та Афганістаном, що використовується радикальними ісламістами бо дозволяє вільно пересуватись з однієї країни в іншу. Тут переважно гірська місцевість, багато ділянок, які важко досягти. Протягом зимового періоду Читрал відрізаний від решти Пакистану. Аль-Каїдівці переховуються в пакистанських районах ПЗПП на так званій Території племен федерального управління (ФАТА; вона ж – Вільна зона пуштунських племен ВЗПП). ФАТА складається з семи географічних районів: Баджаур, Момманд, Оракзай, Хайбер, Курам, Північний та Південний Вазиристан і є частиною гірської системи Гіндукуш. Населення – переважно пуштуни, за виключенням декількох кочових племен.

Північний Вазиристан, розташований в ФАТА, - одна з провінцій, яку вважають бастіоном радикальних ісламістів з руху Талібан та Аль-Каїди. Таліби навіть оголосили про створення «Ісламського емірату Вазиристан». Восени 2006р. в деяких районах Вазиристана влада ввела комендантську годину. Однак слабкість пакистанської влади демонструє той факт, що таліби все частіше вступають в зіткнення з пакистанською армією, яка намагається навести порядок у ПЗПП. Окрім того, на підконтрольних їм територіях ісламісти встановлюють власні порядки, зокрема нав'язують закони шаріату, і не підкоряються ані Ісламабаду, ані Кабулу.

* аспірантка кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Галака С.П.

Рух «Талібан», створений наприкінці 1970-хр. за активної участі американських спецслужб на американські кошти як ударна сила в боротьбі з обмеженим контингентом радянських військ в Афганістані по відношенню до пакистанської влади тривалий час вів себе доволі миролюбно. Він використовував територію країни для підготовки бойовиків та вербування нових прихильників. Але то були афганські таліби. Пакистанські таліби (організація «Техрік-е талібан Пакистан») зорганізувалась значно пізніше, наприкінці 2004 р., а в грудні 2007 р. на базі цієї організації було створено самостійний рух пакистанських талібів, який виступив за пришвидшену ісламізацію Пакистану та повсюдне запровадження законів шаріату. Спочатку її центром стала територія ВЗПП у Вазиристані. Потім під тиском пакистанської армії ареал протистояння талібів та сил безпеки перемістився спочатку в племінну область Баджаур, а потім – в округи Дір та Сват. Досягнуте між ними перемир'я (яке передбачало поступки влади для «поміркованих» талібів) було в односторонньому порядку порушене талібами, які захопили сусідній округ Бунер в сотні миль від Ісламабаду. В ході подальшої військової операції частина сил талібів була знищена, решта - розсіялась та повернулась на попередні позиції. Нині радикальні сунітські угруповання в серці країни – провінції Пенджаб об'єднуються з бунтівними бойовиками з Техріке-Талібан і спільними зусиллями дестабілізують країну. Вони посилюють атаки, використовуючи смертників-шахідів та новітні вибухівки, мінують автомобілі, нападають на конвої та блокпости пакистанської армії, провінційні міліцейські ділянки, підривають готелі, ресторани, шиїтські мечеті, спалюють школи, використовують цілеспрямовані вбивства офіційних представників місцевих органів влади та рейди «командос», щоб вклинитись у райони країни, які знаходяться далеко від їхнього традиційного укриття в ФАТА. Як стверджують спеціалісти з індійського Інституту по врегулюванню конфліктів (Institute for Conflict Management), більш, як половина пакистанської території з 2008 р. знаходиться поза рамками державного правління і керується по суті посередництвом військової сили.

Експерти відзначають, що загроза талібанізації Пакистану зводиться здебільшого до пуштунського фактору, бо хоча не всі пуштуни таліби, більшість талібів – пуштуни, що створює передумови для можливого об'єднання пакистанських та афганських талібів. Успіхи талібів пояснюються тим, що більшість їхніх лідерів – вихідці з народу, які чудово розуміють проблеми повсякденного життя. І попри те, що більшість афганців та пакистанців не поділяють поглядів талібів і навіть виступають проти них, цей рух має міцну соціальну базу серед етнічних пуштунів [1], бо нинішні уряди Афганістану та Пакистану дистанціювались від багатьох простих громадян і втрачають підтримку населення, особливо в периферійних районах.

Ісламісти Аль-Каїди та Талібану використовують мережу медресе, розташовану в містах та селищах коло афгано-пакистанського кордону не лише для укриття, але й для насадження радикальних ідей (саме слово «таліб» перекладається з арабської як «студент»). За офіційними підрахунками пакистанських властей, у 10-15% медресе країни сповідується іслам радикального толку [2]. У тому ж таки Вазиристані та Белуджистані, де держава зіткнулась зі складнощами при наведенні порядку «детонаторами» соціальних вибухів виступали як раз студенти медресе. В Пакистані освіта не є обов'язковою, і в багатьох районах не вистачає загальноосвітніх шкіл, тоді як релігійні школи – медресе – розташовані повсюди, при чому пропонують учням не лише навчання, але й безкоштовне харчування та проживання в гуртожитках, а деякі ісламістські організації навіть платять батькам за те, щоб ті направляли дітей саме до їхніх закладів. Тому при подальшому надсиланні студентів до військово-тренувальних таборів на спротив батьків не зважають.

Серйозною проблемою стає поширення наркоманії. Згідно доповіді, підготованої в квітні 2007 р. комісією ООН, таліби повністю залежать від «наркоекономіки» та фінансуються за її рахунок [3]. Суміжні райони Пакистану, Афганістану та Ірану утворюють так званий Золотий півмісяць – де знаходять крупні плантації опіумного маку, розміщені незаконні мануфактури героїну та опіатів. В 1995 р. таліби контролювали близько 50% світового виробництва героїну, а за роки воєнної операції сил НАТО в Афганістані виробництво наркотичних речовин зросло в десятки разів. За даними ООН більше половини обсягу наркопродукції переправляється через 2640-кілометровий кордон з Пакистаном [4].

2. Ісламізація, тісно пов'язана з талібанізацією. Пакистанські ісламісти не ставлять за мету захоплення влади в країні, їх цілком задовольнила б атмосфера хаосу та некерованості, за якої сам народ закликав би ісламістів до влади, як це вже раніше мало місце в Афганістані.

3. Сепаратизм в Белуджистані – одній з найбільших та найбідніших провінцій Пакистану. Ця загроза напряду не пов'язана з попередніми, але, на думку ряду науковців, є наразі найбільш реальною. З 1974 р. белуджські націоналісти – вихідці переважно із паштушо-землеробських племен, які зберегли міцну структуру, неодноразово підіймали повстання проти центральної влади, а у лютому 2008 р. бойкотували вибори і продовжують вимагати або повної провінційної автономії, або створення незалежної держави.

Ситуація ускладнюється наявністю глибоких протиріч в середовищі пакистанської еліти між основними політичними гравцями – Пакистанською народною партією та Мусульманською лігою.

Усе вищезгадане дає експертам підстави прогнозувати в перспективі п'яти-десяти років найгірший варіант розвитку подій в Пакистані, пов'язаний з втратою контролю над країною та внутрішньополітичними конфліктами, безпосереднім наслідком яких може стати початкова фрагментація держави та її подальший розпад на Вільний Белуджистан, Сінд з центром у Карачі, Пенджаб із прилеглими до нього частинами колишнього князівства Джемму та Кашмір та Пуштуністан. Скочуванню Пакистану до стану перманентної політичної кризи, занепаду пакистанської державності і перетворенню його на квазі-автономного актора міжнародних відносин, так звану *failed state*, може сприяти боротьба американських та пакистанських спецслужб за контроль над наркотрафіком, прагнення отримати доступ до значних енергетичних запасів вуглеводневої сировини в надрах Белуджистану та забезпечити контроль над побудовою стратегічного газопроводу Іран-Пакистан-Індія та портом Гвадар. Західні науковці схильні піддаватись алармістським настроям, переконували, що суверенний Пакистан мав розпастися ще до кінця 2009 р. Натомість провідний науковець-індолог з Інституту Близького Сходу РФ В.Сотніков вважає, що за умови збереження нинішніх тенденцій подальшого загострення внутрішньої обстановки в країні, Пакистану як суверенній державі залишилось від трьох до семи років [4] (стаття була написана у 2009 р.), хоча даний спеціаліст вірить, що армія може відіграти позитивну консолідуючу роль, вкотре очоливши Пакистан, та запобігши таким чином анігіляції його державності.

Фактично, підібрати ключі до Ісламабаду означає підібрати ключі до Афганістану, більшою мірою впливати на ситуацію в усій Південній Азії аж до Перської затоки та на трансформацію Великого Близького Сходу. Це вкрай складно, адже не дарма існує приказка «керувати Пакистаном все одно, що скакати верхи на тигрі». Колишній Госсекретар США М.Олбрайт назвала Пакистан «мігреною світової політики [5]», нинішній – Х.Клінтон – «смертельною загрозою світовій політиці», а за словами Б.Обами, «Аль-Каїда та її

союзники являють собою ракову пухлину, здатну зруйнувати Пакистан зсередини [6]». З позиції ж країн Південного флангу Євразії Пакистан – найбільш проблемний сусід, від якого багато в чому залежить доля регіону.

Література

1. Scheuer M. Afghanistan: Forgetting the Lessons of History / M. Scheuer // *Terrorism Monitor*. – March 6, 2007. Vol. 4., Issue 11. – P. 3.
2. Нечитайло Д. «Стартовые площадки» всемирного терроризма. Почему «Аль-Каида» делает главную ставку на Афганистан и Пакистан? / Д. Нечитайло // *Азия и Африка сегодня*. – 2008. – №4. – С. 40-46.
3. Rahmani W. Helmand Province and the Afghan Insurgency / W. Rahmani // *Terrorism Monitor*. – March 23, 2006. – Vol. 4. Issue 6. – P. 1.
4. Sensil K. Countering Insurgency in Afghanistan : Losing Friends and Making Enemies. / K. Sensil. – London : MF Publishing, February 2007. – P. 31-39.
5. Сотников В. И. Насколько реален коллапс Пакистана как государства и возникновение «Талибанистана» в ближайшие полгода ? (попытка полемики с иностранными аналитиками). / В. И. Сотников [Электронный ресурс] // Институт Ближнего Востока. – Режим доступа : <http://www.iimes.ru/rus/stat/2009/15-04-09.htm>
6. Белокреницкий В. Я. Пакистан – «Провальное государство» в Азии? / В. Я. Белокреницкий // *Азия и Африка сегодня*. – 2008. – №11. – С. 13.
7. Сергеев В. В. Афганистан. Пакистанская заноза / В. В. Сергеев // *Азия и Африка сегодня*. – 2009. – №6. – С. 21.